

ПРОБЛЕМА КОНСТИТУЦІЙНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЧЕСЬКО-СЛОВАЦЬКИХ ВІДНОСИН В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ В 1946 – 1948 рр.

Ігор Шніцер

кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри модерної історії України та зарубіжних країн,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород

E-mail: ihor.shnitser@uzhnu.edu.ua

Scopus Author ID: 57208490333

Researcher ID: T-7796-2019

<https://orcid.org/0000-0003-4681-0263>

Стаття присвячена проблемі конституційного врегулювання чесько-словацьких відносин в Чехословаччині в 1946 – 1948 рр. Нижня хронологічна межа публікації продиктована прийняттям третьої Празької угоди, яка по суті перетворила Чехословаччину в унітарну державу із сильною центральною владою, але при цьому зберегла елементи асиметричного адміністративно-територіального устрою. Верхня хронологічна межа статті зумовлена прийняттям 9 травня 1948 р. нової Конституції, яка проголошувала Чехословацьку народно-демократичну республіку державою двох рівноправних народів – чехів та словаків. Методологія дослідження в статті спирається на загальнонаукові та спеціально-наукові методи, які дозволили автору уникнути у роботі непослідовності, неконкретності, відірваності від об'єктивного історичного процесу під час дослідження. Автор констатує, що проблема врегулювання чесько-словацьких відносин в ЧСР набула особливої актуальності в 1946 – 1948 рр. під час роботи над новою Конституцією. У цей процес активно включилися майже усі партії республіки, підготувавши власні проекти вирішення словацького питання. Зокрема свої пропозиції по даному питанню підготували Комуністична партія Словаччини, Демократична партія та Партія свободи. У статті здійснено аналіз цих проєктів та з'ясовано, що визначальним фактором, який вплинув на конституційне врегулювання чесько-словацьких відносин в Чехословаччині стала узурпація влади комуністами за підсумком лютневого державного перевороту 1948 р. Нова Конституція по суті кодифікувала комуністичну програму вирішення словацького питання та законодавчо закріпила розроблені КПЧ на основі марксистсько-ленінських принципів специфічні форми державного устрою чехів та словаків. Звісно, що за таких обставин говорити про остаточне вирішення словацького питання в Чехословаччині було неможливо.

Ключові слова: Чехословаччина, чехи, словаки, політичні партії, проєкти конституційного врегулювання чесько-словацьких відносин, словацьке питання, Конституція 1948 р.

Постановка проблеми. Чехословацька республіка (ЧСР) в 1945 р. була відроджена як спільна держава рівноправних націй, чеської та словацької. Програма уряду Народного фронту (НФ) від 5 квітня 1945 р. встановлювала, що чесько-словацькі відносини в ЧСР будуть розбудовуватися згідно з принципом «рівний з рівним» [Program vlády Národného frontu Čechov a Slovákov, 1945, s. 407]. З цієї метою в ЧСР було передбачено існування інститутів різного рівня, чехословацьких, тобто федеративних, та словацьких (Словацька національна рада та Корпус уповноважених), тобто республіканських. У програмі уряду НФ, яка ще відома як Кошицька програма, жодним словом не згадувалися чеські республіканські органи влади. Це дає дослідникам підстави говорити про асиметричний адміністративно-територіальний устрій відродженої Чехословаччини. Показово, що словацькі політики переважно підтримували таку асиметрію, оскільки вбачали у ній перший крок на шляху до федеративного устрою ЧСР як програми вирішення словацького питання. Чеські політики тяжіли до унітарної держави, а федерацію вважали програмним гаслом «сепаратистських реакційних кіл в Словаччині» [Мар'яна, 2005, с. 30].

Чеські націонал-соціалісти у своїй партійній програмі з липня 1945 р. писали, що «відносини між чехами та словаками [повинні] бути побудовані зовсім

інакше, ніж це було в першій республіці, а саме: згідно з принципом рівноправності чеського та словацького народів» [Harna, 1998, s. 213]. У грудні 1945 р. в програмі партії зазначалося, що Чехословаччина є державою «двох рівноправних гілок нашої нації: чеської та словацької» [Harna, 1998, s. 220]. Ще через два роки, у новій редакції партійної програми чеських націонал-соціалістів, наголошувалося, що Чехословаччина повинна бути унітарною державою [Harna, 1998, s. 253].

Чеські соціал-демократи у період третьої республіки вважали, що питання чесько-словацьких відносин має бути вирішено «у дусі найтіснішої співпраці трудящих Чехії та Словаччини» [Prokš, 1999, s. 253]. Чехословацька народна партія (ЧНП) виступала прибічником децентралізації, яка з однієї сторони мала задовольнити національні вимоги словаків, а з іншого – гарантувати єдність держави [Rehr, 2008, s. 318]. Цікаво, що у партійній програмі ЧНП від квітня 1946 р. взагалі не згадувалося про наявність в ЧСР словацького питання.

Керівництво Комуністичної партії Чехословаччини (КПЧ) в 1945 р. вважало, що чесько-словацькі відносини в державі варто розбудовувати згідно з принципом «братерства та рівності». Комуністичні лідери активно загравали з ідеєю федерації та неодноразово наголошували на тому, що словацька нація на

завершальному етапі Другої світової війни здобула право самостійно керувати власним життям, не ставлячи при цьому під загрозу «державну єдність чехів і словаків, силу і неподільність Чехословацької Республіки» [Rudé právo, 1946, s. 1]. Однак з часом стало зрозуміло, що КПЧ підтримувала принцип рівноправності у чесько-словацьких відносинах з тактичних міркувань, розраховуючи з його допомогою виграти парламентські вибори 1946 р. в Словаччині. Коли ж цього не трапилося, чехословацькі комуністи відмовилися від підтримки ідеї федерації та за одну ніч стали прихильниками унітарної держави з якомога меншими повноваженнями словацьких національних органів. Обмеження самоврядності та повноважень словацьких національних органів комуністи вважали дієвим засобом боротьби проти домінування Демократичної партії (ДП) на політичній сцені Словаччини.

Отже, як бачимо, чеські (чехословацькі) політичні партії виступали проти ідеї федералізму, вбачаючи у ній пряму загрозу чехословацькій єдності. Визнаючи самотність словацького народу, вони рішуче відкидали можливу трансформацію Словаччини у своєрідне державоподібне утворення у складі федеративної Чехословацької республіки.

Водночас жодна зі словацьких партій не мала достатньо сил для того, щоб відкрито протистояти чеським політичним силам, які виступали проти перебування ЧСР на федеративних засадах. Розклад політичних сил в третій республіці в 1945 – 1946 рр. призвів до підписання низки угод, відомих як перша, друга та третя Празькі угоди [Щербакова, 2006, с. 14]. З однієї сторони вони зберігали за словаками право на національні органи, а з іншої – започаткували процес поступової ліквідації елементів самоврядності Словаччини. Згідно з третьою Празькою угодою 1946 р. звужувалися повноваження Словацької національної ради (СНР), а Корпус уповноважених трансформувалася у місцевий виконавчий орган, який підпорядковувався центральному уряду [Dohoda predstaviteľov politických strán združených v Národnom fronte Čechov a Slovákov, 1946, s. 446–447]. Чехословацька держава по суті ставала унітарною державою із сильною центральною владою, але при цьому зберігала елементи асиметричного адміністративно-територіального устрою [Шніцер, 2017, с. 88]. Цей період вважався перехідним у післявоєнному конституційному розвитку, оскільки в ЧСР продовжувала діяти Конституція 1920 року. Тому не дивно, що майже всі політичні партії вважали асиметричну модель державного устрою ЧСР тимчасовою та очікували на прийняття нової Конституції, робота над якою розпочалася в 1946 р. Основний Закон, серед іншого, мав конституційно врегулювати чесько-словацькі відносини в державі, й тим самим посприяти вирішенню словацького питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти конституційного врегулювання чесько-словацьких відносин в контексті повоєнної історії Чехословацької республіки досліджували українські вчені І. Дзюбка, І. Вовканич та Є. Пугач. Державно-правове становище Словаччини у складі ЧСР через призму діяльності політичних партій вивчали словацькі історики М. Пегр, М. Барновський та В. Главова. Важливий фактографічний матеріал з історії чесько-

словацьких відносин другої половини 1940-х років містить монографія відомого чеського науковця Я. Ріхліка.

Завданням статті є дослідити проблему конституційного врегулювання чесько-словацьких відносин в ЧСР в 1946 – 1948 рр. Саме в цей час у третій республіці тривала активна робота над текстом нової Конституції, яка, серед іншого, мала поставити крапку в дискусіях про державно-правове становище Словаччини у складі ЧСР та конституційно врегулювати чесько-словацькі відносини в державі.

Виклад основного матеріалу. Робота над новою Конституцією Чехословацької республіки розпочалася в 1946 р., коли згідно з конституційним законом № 197/1946 Зб. було створено конституційний комітет [Šmíd, 2009]. Він мав 36 членів та складався з депутатів від усіх політичних партій пропорційно до їх представництва в парламенті республіки. Роботою конституційного комітету керували голова О. Джон (соціал-демократ) та генеральний доповідач В. Прохазка (комуніст). У 1947 р. комітет сформував раду експертів, члени якої активно долучилися до підготовки тексту нової Конституції. Серед важливих питань, які потребували вирішення, було державно-правове врегулювання чесько-словацьких відносин в державі.

Річ у тім, що після підписання трьох Празьких угод теза про «єдину державу двох народів» стала політичною аксіомою. Унітарна держава передбачала уніфікацію законодавства та поступову трансформацію словацьких національних органів у чехословацькі органи законодавчої, урядової та виконавчої влади в Словаччині. На думку словацьких істориків, причиною подібних процесів в третій республіці була реставрація конституційно-політичних установок «чехословацької національної єдності» та унітарної чехословацької державності [Вежа, 2008, s. 242]. Що цікаво, подібні установки продовжували домінувати й в суспільній свідомості. Про це свідчили результати опитування на чеських землях, яке в грудні 1946 р. провів Чехословацький інститут дослідження громадської думки. Так, серед запитань було наступне: «На вашу думку, чехи та словаки є двома гілками єдиного народу чи двома окремими народами?». 65% респондентів відповіли, що чехи та словаки є двома гілками єдиного народу, 21% опитаних вважали, що це два окремих народи, а решта 14% - взагалі не змогли дати чіткої відповіді на дане запитання. Під час опитування 36% респондентів висловилися за збереження державно-правового устрою Чехословацької республіки, визначеного третьою Празькою угодою. 35% опитаних вважали, що необхідно повернутися до державно-правового устрою домюнхенської республіки, 19% респондентів не змогли чітко відповісти на дане запитання, і лише 10% висловилися за широку автономію Словаччини у складі ЧСР [Pehr, 2008, s. 317].

Результати даного соціологічного опитування у державі нікого особливо не здивували, оскільки навіть серед відомих словацьких політиків було багато тих, хто продовжував дивитися на словацьке питання в ЧСР через призму теорії чехословакізму. Наприклад, представник Партії праці І. Дерер вважав, що визнання чехів та словаків двома окремими народами спочатку приведе до державного дуалізму, а згодом –

до розпаду Чехословацької держави. Саме з цієї причини він не рекомендував конституційному комітету парламенту включати до тексту майбутньої Конституції ЧСР тезу про самобутність словацького народу. У своїй праці «Кошицька програма та нова Конституція» І. Дерер пропонував провести в республіці децентралізацію на основі крайнянських інститутів при збереженні загальнодержавних органів законодавчої та виконавчої влади [Hlavová, 1994, s. 19]. Під час свого виступу на засіданні конституційного комітету 17 вересня 1947 р. політик вимагав, аби в першій главі нової Конституції був закріплений принцип нерозривності братерського союзу чехів та словаків. Вважав, що, інакше, ЧСР загрожуватиме розпад, оскільки словаки рано чи пізно захочуть скористатися своїм природним правом на самовизначення [Hlavová, 1994, s. 20]. І. Дерер був категорично проти існування в третій республіці окремих чеських та словацьких національних органів. На думку політика, їх діяльність вестиме до дуалізму та напряду загрожуватиме чехословацькій єдності. І. Дерер запропонував власний варіант врегулювання чесько-словацьких відносин в ЧСР, який був сформований наступним чином: «Якщо хочемо уникнути небажаної дуалістичної автономії та при цьому реалізувати Кошицьку програму, не маємо іншого варіанту, ніж повернутися до традиційної земської ідеї» [Hlavová, 1994, s. 20].

Представники Партії праці поділяли погляди І. Дерера та активно використовували у своїй політичній пропаганді такі поняття як «чехословацька національна єдність» та «чехословацька національна родина». У подібному дусі був підготовлений й проєкт преамбули майбутньої Конституції, який на розгляд конституційного комітету 17 вересня 1947 р. вніс лідер словацьких соціал-демократів І. Фрлічка. У ньому зазначалося, що «Чехословацька республіка є державою двох рівноправних народів чехів та словаків у нерозривній єдності чехословацької національної родини» [Hlavová, 1994, s. 18]. Цей проєкт, однак, отримав лише 8 голосів членів конституційного комітету та був відхилений.

Відомий словацький політик із лав Чехословацької народно-демократичної партії М. Іванка також виступав проти федеративного устрою ЧСР. Він вважав, що національні вимоги словаків можна задовольнити шляхом надання їм конституційних гарантій права навчатися рідною мовою, пропорційного представництва в органах державної влади, вирішення економічних та соціальних проблем [Barnovský, 1994, s. 11].

Цікаво, що після парламентських виборів 1946 р. від ідеї федералізму відмовився й один із найдосвідченіших словацьких політиків В. Шробар. Він навіть рекомендував прем'єр-міністру ЧСР К. Готвальду перетворити СНР на крайнянський національний комітет з правом видавати окремі розпорядження в словацьких питаннях [Barnovský, 1994, s. 11]. Схожі трансформації у поглядах на державний устрій ЧСР відбулися й в словацьких комуністів. Якщо спочатку вони доволі активно підтримували ідею федералізму, то після 1946 р., під тиском чеських колег, змушені були підпорядкувати власну програму вирішення словацького питання класовим та партійним інтересам. На практиці це означало відмову від ідеї федералізму на

користь унітарної держави. На думку словацьких комуністів, законодавча діяльність СНР мала бути обмежена та контролюватися центральною празькою владою. Міністри мали отримати право провадити свою діяльність в Словаччині не лише посередництвом уповноважених, але й прямо власними органами.

Вимогу федеративного устрою Чехословаччини після 1946 р. продовжувала підтримувати Демократична партія (ДП). Її лідери розраховували на те, що основні положення трьох Празьких угод будуть скориговані у новій Конституції в сторону збільшення повноважень словацьких національних органів. З цією метою ДП підготувала два проєкти конституційного врегулювання чесько-словацьких відносин в ЧСР. Перший проєкт ДП був підготовлений у березні 1947 р. та передбачав запровадження в Чехословаччині федеративного устрою. Однак зрозумівши його неприйнятність для празької влади та чеських політиків, словацькі демократи у лютому 1948 р. підготували новий проєкт, який враховував наявну в ЧСР асиметричну модель, але при цьому передбачав розширення повноважень СНР та Корпусу уповноважених. Згідно з цим проєктом Словацькій національній раді мала належати законодавча влада на території Словаччини у широкому колі питань, які не відносилися до повноважень Національних зборів [Návrh Demokracickej strany na ústavnú úpravu česko-slovenských vzťahov, 1948, s. 462–468]. У проєкті ДП від 1948 р. також було передбачено існування Державної ради, яка мала розв'язувати суперечливі питання у відносинах між СНР та Національними зборами [Návrh Demokracickej strany na ústavnú úpravu česko-slovenských vzťahov, 1948, s. 465]. Загалом проєкт Демократичної партії від 1948 р. мав на меті поєднати федеративні та автономістські елементи у своєрідному чехословацькому державному утворенні з автономістською сутністю та квазіфедеративними інститутами.

Власний проєкт врегулювання чесько-словацьких відносин під час роботи над новою Конституцією у лютому 1948 р. підготувала й словацька Партія свободи (ПС). Згідно з ним законодавча влада в Чехословаччині мала належати Національним зборам, Чеській національній раді та Словацькій національній раді (СНР) [Návrh Strany slobody na úpravu moci zákonodarnej, vládnej a výkonnej so zreteľom na riešenie otázky pomeru Čechov a Slovákov, 1948, s. 469]. Членами СНР мали бути депутати Національних зборів, обрані на території Словаччини. СНР мала належати законодавча влада у питаннях, які не відносилися до загальнодержавних [Návrh Strany slobody na úpravu moci zákonodarnej, vládnej a výkonnej so zreteľom na riešenie otázky pomeru Čechov a Slovákov, 1948, s. 470]. Проєкт ПС передбачав, що подібну структуру матиме й урядова та виконавча влада в ЧСР через систему міністерств трьох типів: із загальнодержавними повноваженнями, у справах чеських земель та у справах Словаччини [Návrh Strany slobody na úpravu moci zákonodarnej, vládnej a výkonnej so zreteľom na riešenie otázky pomeru Čechov a Slovákov, 1948, s. 473]. У документі ПС окремо наголошувалося, що робочі місця та посади в словацьких національних органах мають обіймати словаки. Таким чином, проєкт Партії свободи щодо врегулювання чесько-словацьких відносин в

ЧСР у новій Конституції передбачав існування в рамках унітарної держави окремих федеративних елементів.

Участь у дискусіях щодо врегулювання чесько-словацьких відносин в державі взяв й президент ЧСР Е. Бенеш. 13 лютого 1947 р. у своєму зверненні до Президії Чехословацького товариства він заявив, що суперечки між чехами та словаки існуватимуть доти, доки між ними існуватимуть відмінності в економічному, соціальному та культурному рівнях розвитку. Саме тому, на думку Е. Бенеша, пражській владі в першу чергу варто зосередити увагу на подоланні наявних диспропорцій в рівнях розвитку чеських та словацьких земель. Водночас президент розкритикував заяви архієпископа К. Кметька про те, що словаки воліють мати власну державу, але оскільки нині це не можливо, підтримують ЧСР. З цього приводу Е. Бенеш заявив, що республіка нову кризу в чесько-словацьких відносинах не переживе, і після занепаду ЧСР словацькі землі відійдуть Росії [Barnovský, 1994, s. 10]. Альтернативи цьому президент не бачив, оскільки вважав, що військово-політична присутність Росії в Центральній Європі поховала ідею створення центральноєвропейської федерації [Barnovský, 1994, s. 10].

Даний виступ президента Е. Бенеша набув великого розголосу в країні. Відзначимо, що не усі чеські політики та громадські діячі погоджувалися з його поглядами. Так, наприклад, журналіст М. Скацел на виступ президента реагував публікацією, в якій заявив, що політика соціально-економічного вирівнювання не настільки важлива для чесько-словацьких відносин, щоб намагатися її реалізувати за будь-яку ціну. Він рекомендував словакам самостійно вирішити власні соціально-економічні проблеми та відмовитися від «ролі бідного родича, який хоче політичними засобами досягнути сумнівного економічного зиску за чужий рахунок». М. Скацел наголошував, що якщо словаки цього не зроблять самостійно, то за «зростання життєвого рівня внаслідок чеської допомоги змушені будуть заплатити політичну ціну» [Skácel, 1947, s. 158-160].

Відмінність у поглядах на державно-правове становище Словаччини у складі ЧСР стала причиною того, що консультації та переговори по даному питанню за участю представників КПС, ДП, Партії праці та Партії свободи проходили в Народному фронті чехів та словаків. Однак навіть у такому форматі партіям не вдалося подолати розбіжності у поглядах на вирішення словацького питання. Як свідчать матеріали засідання НФ від 21 січня 1948 р. існували три підходи до конституційного врегулювання чесько-словацьких відносин в державі: перший базувався на положеннях Кошицької урядової програми 1945 р., другий – на третій Празькій угоді 1946 р., а третій – передбачав ще більшу централізацію в Чехословаччині з подальшим обмеженням повноважень словацьких національних органів.

Робота над положеннями майбутньої Конституції щодо словацького питання тривала й в конституційному комітеті та раді експертів. Наприклад, проф. К. Ребро пропонував зберегти та закріпити в Конституції законодавчі повноваження СНР та урядові й

виконавчі повноваження Корпусу уповноважених. Такі пропозиції експерта політики трактували як проект федералізації ЧСР та не підтримали їх [Gábriš].

Керівництво Народного фронту на своєму засіданні 21 січня 1948 р. змушене було констатувати відсутність узгодженого між партіями проекту конституційного врегулювання чесько-словацьких відносин. Натомість існували окремі партійні проекти. На їх основі НФ планував сформувати єдину програму вирішення словацького питання [Rychlík, 2015, s. 311]. Однак цей процес був унеможливлений лютневим державним переворотом 1948 р.

До лютого 1948 р. конституційний комітет також не спромігся чітко визначити майбутні повноваження словацьких національних органів. Після лютневого державного перевороту 1948 р. підготовка і прийняття Конституції стали виключно справою комуністів. Відзначимо, що між чеськими та словацькими комуністами існували відмінності у поглядах на вирішення словацького питання в ЧСР. Представники КПС певний час були противниками обмеження повноважень словацьких національних органів та вимагали закріплення в Конституції головних положень Кошицької урядової програми 1945 р. Однак, під впливом чеських колег та розкладу сил на політичній сцені держави, словацькі комуністи в 1947 – 1948 рр. змушені були відмовитися від принципу «рівний з рівним» в чесько-словацьких відносинах та підтримати обмеження самоврядних прав Словаччини [Вовканич, 2000, с. 183].

26 січня 1948 р. ЦК КПЧ ініціював створення спеціальної комісії для підготовки розділів майбутньої Конституції, присвячених словацькому питанню. Головою комісії став правник В. Прохазка. Від КПЧ до неї увійшли А. Грегор, В. Копецький, В. Носек, а від КПС – В. Широкий, Й. Шолтес, Ю. Вікторі та Л. Голдош. Перше засідання комісії мало відбутися 15 січня, але відомості про її роботу в цей день відсутні. Історик Я. Ріхлік припускає, що засідання 15 січня взагалі не відбулося [Rychlík, 2015, s. 310]. Натомість 2 лютого 1948 р. у кабінеті міністра інформації В. Копецького відбулася нарада представників чеських та словацьких комуністів, за підсумком якої представники КПС просили ЦК КПЧ повернути повноваження СНР згідно з положеннями першої Празької угоди та наділити її правом висловлювати недовіру Корпусу уповноважених. Словацькі пропозиції були включені до комуністичного проекту конституційного врегулювання чесько-словацьких відносин. 6 лютого 1948 р. він був надісланий для ознайомлення іншим політичним партіям ЧСР. Проект КПЧ передбачав, що «представником самобутності словацького народу та носієм чехословацької державної єдності в Словаччині є словацькі національні органи влади – Словацька національна рада та Корпус уповноважених» [Návrh Komunistickej strany Slovenska a Komunistickej strany Československa na ústavnú úpravu pomeru Čechov a Slovákov, 1948, s. 455]. Згідно з документом законодавча влада в Словаччині мала належати СНР, яка складається зі ста членів, обраних терміном на п'ять років.

9 травня 1948 р. Національні збори затвердили Конституцію Чехословацької республіки. З 300 депутатів парламенту за комуністичний проект Конституції про-

голосувало 246. Президент Е. Бенеш відмовився підписати «недемократичну Конституцію», а 7 червня 1948 р. пішов у відставку. Відтак Конституція 1948 р. була підписана вже новим президентом К. Готвальдом та набула чинності як Акт № 150/1948 зб.

У преамбулі Конституції 1948 р. зазначалося: «Ми, народ чехословацький, проголошуємо, що твердо вирішили будувати свою звільнену державу як народну демократію, яка забезпечить нам мирний шлях до соціалізму» [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948]. Конституція 1948 р. кодифікувала комуністичну програму вирішення словацького питання. У ній законодавчо були закріплені розроблені КПЧ на основі марксистсько-ленінських принципів специфічні форми державного устрою чехів і словаків [Дзюбко, 1966, с. 173]. Вони засвідчили остаточну відмову КПЧ від федеративного устрою ЧСР. Стаття 2 Конституції 1948 р. проголошувала, що «Чехословацька республіка є державою двох рівноправних слов'янських народів, чехів та словаків», а її територія «становить єдине та неподільне ціле» [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948]. Відповідно до цього чехи і словаки утворювали єдині верховні органи влади, до компетенції яких були віднесені питання оборони, зовнішньої політики та зовнішньої торгівлі. Така позиція КПЧ в словацькому питанні пояснювалася наявною «загрозою контрреволюційних сепаратистських вилазок словацької буржуазії» та слабкістю словацького пролетаріату, який потребує допомоги від чеського робітничого класу. Мовляв, тільки в рамках єдиної Чехословацької республіки, словацький пролетаріат разом з чеським зможе забезпечити перемогу соціалістичної революції [Дзюбко, 1966, с. 174].

Стаття 8 Конституції 1948 р. встановлювала, що «носіями та виконавцями державної влади в Словаччині та представниками самобутності словацького народу є словацькі національні органи» [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948]. Саме вони мали гарантувати рівноправність чехів та словаків у дусі народної демократії. Згідно з §93 Розділу п'ятого Основного Закону словацьким національним органам належала законодавча, урядова та виконавча влада на території Словаччини. Конституція відносила до компетенції законодавчого органу Словацької національної ради питання розвитку національної культури, освіти, злиття і розкрупнення громад і районів, зміни їх кордонів, фізкультуру і спорт, фонди та стипендії, а також питання охорони здоров'я та соціального забезпечення, технічні питання будівництва сіл і міст тощо [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948].

Конституція 1948 р. передбачала, що Словацька національна рада здійснює перевірку легітимності обрання своїх членів та може приймати рішення про несумісність посади члена Словацької національної Ради з іншими посадами. Така перевірка мала бути проведена не пізніше ніж через шість місяців після обрання СНР. Депутати Словацької національної ради на своєму першому засіданні мали принести присягу на вірність республіки наступного змісту: «Обіцяю бути вірним Чехословацькій республіці, її народно-демократичному ладу та спадщині Словацького національного повстання. Обіцяю дотримуватися її законів та належно виконуватиму свої повноваження згідно з власними знаннями та совістю на

благо громадян, держави та словацького народу» [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948]. Показово, що відмова від присяги, або присяга із застереженнями автоматично вела до втрати мандату.

Стаття 102 Конституції 1948 р. передбачала, що Словацька національна рада скликається прем'єр-міністром ЧСР не пізніше ніж через чотири тижні після дня виборів. Розпуск СНР також належав до повноважень прем'єр-міністра, але на підставі постанови уряду [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948].

Відзначимо, що згідно з Основним законом 1948 р. Словацька національна рада обирала голову зі своїх членів. Її засідання вів голова або один із заступників. Засідання Словацької національної ради, як правило, були відкритими. СНР наділялася правом приймати рішення за умови, якщо на засіданні присутні не менше половини депутатів. Для того, щоб рішення було дійсним, потрібна була згода більшості присутніх [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948].

Конституція наділяла СНР законодавчою ініціативою. Згідно з §109, якщо закони Словацької національної ради суперечили Конституції вони проголошувалися недійсними. Законодавчі акти СНР підписував прем'єр-міністр ЧСР. Якщо він вважав, що закон, який поданий йому на підпис, суперечить Конституції чи конституційному закону, перевищує повноваження СНР або суперечить загальнодержавному економічному плану чи бюджету, спрямовував його на розгляд уряду, який впродовж двох місяців мав прийняти остаточне рішення по даному питанню. Для того, щоб закон Словацької національної ради набув чинності, він мав бути оприлюднений у порядку, встановленому законом [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948].

Національним органом урядової та виконавчої влади у Словаччині Конституція 1948 р. проголошувала Корпус уповноважених, якому належала урядова та виконавча влада, за винятком питань оборони, зовнішньої політики та зовнішньої торгівлі [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948]. Корпус уповноважених складався з голови та інших членів (уповноважених).

Згідно з §114 Конституції 1948 р. голова та інші члени Корпусу уповноважених призначалися та звільнялися з посад центральним урядом. Член Корпусу уповноважених не міг одночасно бути членом уряду. Також він обов'язково мав скласти присягу наступного змісту: «Обіцяю бути вірним Чехословацькій республіці, її народно-демократичному ладу та спадщині Словацького національного повстання. Я сумлінно виконуватиму свої обов'язки та діятиму неупереджено згідно з волею громадян та в інтересах народу, держави та словацького народу. Я обіцяю дотримуватися конституційних та інших законів, а також постанов та директив уряду» [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948].

Корпус уповноважених та його члени були підзвітними уряду. Вони були зобов'язані виконувати усі директиви та інструкції центрального пражського уряду. Корпус уповноважених також був підзвітним СНР. Він міг приймати рішення, якщо на його засіданні була присутня принаймні половина членів [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948].

Таким чином, затверджуючи словацькі національні органи як складову частину єдиного державного

механізму Чехословаччини, Конституція 1948 р. встановлювала їх підлеглість верховним органам республіки [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948]. Національні Збори та уряд ЧСР наділялися правом контролювати законодавчу діяльність СНР, призначати та відкликати членів Корпусу уповноважених [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948]. Останні, наприклад, були відповідальні перед центральним урядом та мали дотримуватися інструкцій і вказівок загальнодержавних установ. Зважаючи на це, можемо констатувати, що Конституція 1948 р. встановлювала суворий централізм у відносинах між урядом та словацькими національними органами. Як справедливо відзначав історик Є. Пугач, словацькі органи влади згідно з Конституцією 1948 р. «отримали дуже обмежені повноваження» [Пугач, 2013, с. 217].

У Конституції 1948 р. також була закріплена вимога, що «в спільних державних установах, організаціях та господарських органах загальнодержавного значення словакам буде забезпечено пропорційне представництво» [Ústavní zákon ze dne 9. května 1948]. Передбачалося, що принцип національної рівноправності усіх націй в керівництві державою здійснюється в Національних Зборах – одній палаті з пропорційним представництвом чехів та словаків.

Конституція 1948 р. закріпила чинний державно-правовий устрій ЧСР. Асиметрія у врегулюванні чесько-словацьких відносин, а також нерівноправне становище Словаччини та словацьких національних органів у ЧСР отримали конституційне оформлення. Комуністична влада з цього приводу не переживала, оскільки «рівноправність обох народів, – як пояснював на засіданні СНР 28 липня 1948 р. голова чехословацького уряду А. Запотоцький, – полягає у створенні умов для розвитку економічного, культурного та соціального життя як чехів, так і словаків» [Faltan, 1968, s. 260].

Відзначимо, що механізми вирішення словацького питання в Конституції 1948 р. викликали критичні оцінки радянських партійних функціонерів та дипломатів. Так, в одній із записок, підготовлених у Відділі міжнародної інформації ЦК ВКП (б) у червні 1948 р., говорилося про помилки КПЧ у вирішенні словацького питання та про те, що проблему взаємин чехів та словаків не можна вважати вирішеною. Надавалися також конкретні рекомендації щодо державно-правового врегулювання словацького питання: «Найкращою формою державного устрою чехів та словаків було б створення федерації, побудованої не за буржуазно-територіальним принципом, а, по національному принципу» [Марьина, 2014, с. 257]. Перший секретар радянського посольства в Празі І. Зайцев характеризував чесько-словацькі відносини наступним чином: «Відносини чехів та словаків ніколи не були цілком задовільними, й досі більшість словаків схильні вимагати ширшої автономії. При цьому словаки посиляються на приклад СРСР та Югославії, де реалізовано федеративний державний устрій... надання Словаччині федеративного статусу значною мірою задовольнило б національні почуття словаків й дуже підірвало б націоналістичну пропаганду словаків на Заході. Реальна влада чехословацького уряду не ослабла б від створення федерації. Треба думати, що рано чи пізно

Чехословаччина стане федеративною республікою чехів та словаків, подібною до Югославії» [Марьина, 2014, с. 257].

Висновки. Третя Празька угода 1946 р. ознаменувала відхід від закріпленого в урядовій програмі НФ принципу «рівний з рівним» в чесько-словацьких відносинах та закріпила асиметричну модель державного устрою ЧСР. Такий стан речей насправді нікого не задовольняв. Чеські (чехословацькі) політичні партії залишалися прибічниками повернення до унітарної держави, а словацькі демократи, навпаки, не втрачали надій на перебудову ЧСР на федеративних засадах. Проблема врегулювання чесько-словацьких відносин набула особливої актуальності під час підготовки нової Конституції ЧСР, яка тривала з 1946 по 1948 рр. У цей процес активно включилися майже всі партії держави, підготувавши власні проекти врегулювання чесько-словацьких відносин. Зокрема свої пропозиції по даному питанню підготували Комуністична партія Словаччини, Демократична партія та Партія свободи. Словацькі комуністи, які спочатку мали відмінні від Комуністичної партії Чехословаччини погляди на вирішення словацького питання, під тиском чеських колег змушені були відмовитися від них та підтримати спільний проєкт конституційного врегулювання чесько-словацьких відносин. Партія свободи відстоювала концепцію, засновану на так званій «альтернативі відокремлення», згідно з якою поряд із загальнодержавними Національними зборами передбачалося існування національних рад – Чеської та Словацької. Словацькі демократи зважаючи на відсутність підтримки чеських колег у питанні федерації виступали за асиметричну модель устрою ЧСР, яка передбачала існування доволі впливових словацьких національних органів.

Визначальним фактором, який вплинув на конституційне врегулювання чесько-словацьких відносин в ЧСР стала узурпація влади комуністами за підсумком лютневого державного перевороту 1948 р. Конституція 9 травня 1948 р. кодифікувала комуністичну програму вирішення словацького питання та законодавчо закріпила розроблені КПЧ на основі марксистсько-ленінських принципів специфічні форми державного устрою чехів і словаків, які де-факто привели до зміни принципу взаємовідносин у чесько-словацькому державному союзі «рівний з рівним» та переходу до обмеження самоврядних прав Словаччини. Основний Закон 1948 р. проголошував Чехословацьку народно-демократичну республіку державою двох рівноправних народів чехів і словаків. Конституційне визнання словаків за окремий народ демонструвало відмову держави від теорії чехословакізму часів першої республіки. З метою забезпечення рівноправності чехів і словаків, з урахуванням того, що центр країни та Чехії збігається, на території Словаччини Конституція 1948 р. передбачила існування словацьких національних органів – Словацької національної ради та Корпусу уповноважених. Однак їх діяльність була доволі обмежена та підпорядкована центральним органам влади. Закріплена у Конституції 1948 р. асиметрія у державно-правових відносинах Чехії та Словаччини не дозволила комуністичній владі вирішити словацьке питання в республіці, хоча офіційна пропаганда й

твердила зворотне.

Список використаних джерел

- Barnovský, M., 1994. Koncepce a varianty začlenenia a štátoprávneho postavenia Slovenska (1944 – 1948), *Slovenská otázka v dejinách Česko-Slovenska (1945 – 1992)*, Bratislava: Historický ústav SAV, s. 5–15.
- Beňa, J., 2008. Slovenské národné orgány a február 1948, *Február 1948 a Slovensko*. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 14. – 15. Február, Bratislava: Ústav pamäti národa, s. 240–268.
- Dohoda predstaviteľov politických strán združených v Národnom fronte Čechov a Slovákov o doplnení a zmenách dohody medzi vládou ČSR a Predsedníctvom SNR z 2. júna 1945 a protokolu o rokovaní z 11. júna 1946 (tretia pražská dohoda) // Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti*, Bratislava, 1998, Zv. II, s. 445–448.
- Falťan, S., 1968. *Slovenská otázka v Československu*, Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 351 s.
- Gábriš, T. *Dejiny práva na Slovensku po roku 1945*. [Online]. Доступно: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KPDPK/Sylaby/Dejiny_prava_na_Slovensku_po_roku_1945.pdf. (дата звернення: 22.07.2022).
- Harna, J. (zost.), 1998. *Politické programy českého národního socialismu 1897 – 1948*, Praha, 292 s.
- Hlavová, V., 1994. Postoje tzv. malých strán – Strany Práce a Strany Slobody – k štátoprávnenému postaveniu Slovenska (1946 – 1948), *Slovenská otázka v dejinách Česko-Slovenska (1945 – 1992)*, Bratislava: Historický ústav SAV, s. 16–20.
- Návrh Demokratickej strany na ústavnú úpravu česko-slovenských vzťahov, Bratislava-Praha 6. februára 1948*, Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, Bratislava, 1998, Zv. II, s. 462–468.
- Návrh Komunistickej strany Slovenska a Komunistickej strany Československa na ústavnú úpravu pomeru Čechov a Slovákov, Praha-Bratislava, 6. februára 1948*, Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, Bratislava, 1998, Zv. II, s. 455–461.
- Návrh Strany slobody na úpravu moci zákonodarnej, vládnej a výkonnej so zreteľom na riešenie otázky pomeru Čechov a Slovákov, Bratislava-Praha 6. februára 1948*, Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, Bratislava, 1998, Zv. II, s. 469–474.
- Pehr, M., 2008. Slovensko a české politické strany v čase Třetí republiky, *Február 1948 a Slovensko*. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 14. – 15. Február, Bratislava: Ústav pamäti národa, s. 311–325.
- Program vlády Národného frontu Čechov a Slovákov, Košický vládný program (5. apríla 1945)*, Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, Bratislava, 1998, Zv. II, s. 407–409.
- Prokš, P. (zost.), 1999. *Politické programy Československé a české sociálně demokratické strany dělnické 1878 – 1948*, Praha, 283 s.
- Rudé právo*, 12. 5. 1946, s. 1.
- Rychlík, J., 2015. *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992*, Praha: Vyšehrad, 688 s.
- Skácel, M., 1947. Předpoklady dorozumění mezi Čechy a Slováky, *Nové přůdny*, roč. III, 8. Apríla 1947, č. 9–10.
- Šmíd, M., 2009. Ústavní výbor Národního shromáždění a sbor znalců jako tvůrci Ústavy z roku 1948, *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings*, 1. edition. Brno: Masaryk University, [Online]. Доступно: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/tvorba_prava/Smid_Martin_1243.pdf. (дата звернення: 22. 07. 2022).
- Ústavní zákon ze dne 9. května 1948*, [Online]. Доступно: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html. (дата звернення: 22. 07. 2022).
- Вовканич, І., 2000. Чехословаччина в 1945 – 1948 роках. Нариси перехідного періоду, Ужгород: Видавництво В.Падяка, 350 с.
- Дзюбко, І., 1966. Розв'язання національного питання в Чехословаччині – закономірність будівництва соціалізму, Київ: Наукова думка, 332 с.
- Мар'яна, В., 2005. Через «народную демократію» к соціалізму. 1945 – 1948 гг., *Чехия и Словакия в XX веке*: [Очерки истории], в 2-х кн., кн. 2., М.: Наука, с. 6–88.
- Мар'яна, В., 2014. Реабілітація Г. Гусака и возрождение идеи федерализации Чехословакии, *Инакомыслие в условиях «реального социализма». Поиски новой государственности (конец 60-х – 80-е гг. XX в.)*. М.: Институт славяноведения РАН, с. 253–276.
- Пугач, Е., 1995. Характер решения словацкого вопроса в условиях тоталитарных режимов, *Тоталитаризм и антитоталитарные движения в Болгарии, СССР и других странах Восточной Европы (20 – 80-е годы XX века)*, т. 2., Харьков, с. 102–111.
- Пугач, Е., 2013. Чехо-Словацька федерація як можливість встановлення рівних прав словаків і чехів у єдиній державі (спроба реалізації та її доля), *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*, Серія «Історія», Вип. 47, №1087, с. 212–234.
- Шніцер, І., 2017. Три Празькі угоди як спроби вирішення словацького питання в Чехословацькій республіці (1945 – 1946 рр.), *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, Вип. 1 (36), с. 85–89.
- Щербакова, Ю., 2006. *Чехи и словаки: Вместе и врозь (Опыт новой государственности)*: Аналит. обзор, М., 48 с.

References

- Barnovský, M., 1994. Koncepce a varianty začlenenia a štátoprávneho postavenia Slovenska (1944 – 1948), *Slovenská otázka v dejinách Česko-Slovenska (1945 – 1992)*, Bratislava: Historický ústav SAV, s. 515. (in Slovak).
- Beňa, J., 2008. Slovenské národné orgány a február 1948, *Február 1948 a Slovensko*. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 14. – 15. Február, Bratislava: Ústav pamäti národa, s. 240–268. (in Slovak).
- Dohoda predstaviteľov politických strán združených v Národnom fronte Čechov a Slovákov o doplnení a zmenách dohody medzi vládou ČSR a Predsedníctvom SNR z 2. júna 1945 a protokolu o rokovaní z 11. júna 1946 (tretia pražská dohoda)*, Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, Bratislava, 1998, Zv. II, s. 445–448. (in Slovak).
- Dziubko, I., 1966. *Rozv'язannia natsionalnoho pyttannia v Chekhoslovachchyni – zakonornirnist budivnyntstva sotsializmu* [The solution of the national question in Czechoslovakia is a regularity of the construction of socialism], Kyiv: Naukova dumka, 332 s. (in Ukrainian).
- Falťan, S., 1968. *Slovenská otázka v Československu*. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 351 s. (in Slovak).
- Gábriš, T. *Dejiny práva na Slovensku po roku 1945*, [Online]. Dostupno: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KPDPK/Sylaby/Dejiny_prava_na_Slovensku_po_roku_1945.pdf. (Last accessed: 22.07.2022). (in Slovak).
- Harna, J. (zost.), 1998. *Politické programy českého národního socialismu 1897 – 1948*. Praha, 292 s. (in Czech).

- Hlavová, V., 1994. Postoje tzv. malých stran – Strany Práce a Strany Slobody – k štatoprávnomu postaveniu Slovenska (1946 – 1948), *Slovenská otázka v dejinách Česko-Slovenska (1945 – 1992)*, Bratislava: Historický ústav SAV, s. 16–20. (in Slovak).
- Maryna, V., 2005. Cherez «narodnuu demokraciu» k sotsyalyzmu. 1945 – 1948 hh. [Through «people's democracy» to socialism. 1945 – 1948], *Chekhya y Slovakiya v XX veke*: [Ocherky ystoryy], v 2-kh kn., kn. 2., M.: Nauka, s. 6–88. (in Russian).
- Maryna, V., 2014. Reabilitacija G. Gusaka i vozrozhdenie idei federalizacii Chechoslovakii [Rehabilitation of G. Husak and the revival of the idea of federalization of Czechoslovakia], *Inakomyslie v uslovijah «real'nogo socializma». Poiski novoj gosudarstvennosti (konec 60-h – 80-e gg. XX v.)*. M.: Institut slavjanovedenija RAN, s. 253–276. (in Russian).
- Návrh Demokratickej strany na ústavnú úpravu česko-slovenských vzťahov, Bratislava-Praha 6. februára 1948*, Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, Bratislava, 1998, Zv. II, s. 462–468. (in Slovak).
- Návrh Komunistickej strany Slovenska a Komunistickej strany Československa na ústavnú úpravu pomeru Čechov a Slovákov, Praha-Bratislava, 6. februára 1948*, Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, Bratislava, 1998, Zv. II, s. 455–461. (in Slovak).
- Návrh Strany slobody na úpravu moci zákonodarnej, vládnej a výkonnej so zreteľom na riešenie otázky pomeru Čechov a Slovákov, Bratislava-Praha 6. februára 1948*, Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, Bratislava, 1998, Zv. II, s. 469–474. (in Slovak).
- Pehr, M., 2008. Slovensko a české politické strany v čase Třetí republiky, *Február 1948 a Slovensko*. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 14. – 15. február, Bratislava: Ústav pamäti národa, s. 311–325. (in Slovak).
- Program vlády Národného frontu Čechov a Slovákov, Košický vládný program (5. apríla 1945)*, Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, Bratislava, 1998, Zv. II, s. 407–409. (in Slovak).
- Prokš, P. (zost.), 1999. *Politické programy Československé a české sociálně demokratické strany dělnické 1878 – 1948*, Praha, 283 s. (in Czech).
- Puhach, Ye., 1995. Charakter reshenija slovacckogo voprosa v uslovijah totalitarnyh režimov [The nature of the solution of the Slovak question in the conditions of totalitarian regimes], *Totalitarizm i antitotalitarne dvizhenija v Bolgarii, SSSR i drugih stranah Vostochnoj Evropy (20 – 80-e gody XX veka)*, t. 2., Har'kov, s. 102–111. (in Russian).
- Puhach, Ye., 2013. Chekho-Slovatska federatsiia yak mozhlyvist vstanovlennia rinvnykh prav slovakiv i chekhiv u yedynii derzhavi (sproba realizatsii ta yii dolia) [The Czecho-Slovak Federation as an opportunity to establish equal rights of Slovaks and Czechs in a single state (attempted implementation and its fate)], *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina, Seriia «Istoriia», Vyp. 47, №1087*, s. 212–234. (in Ukrainian).
- Rudé právo*, 12. 5. 1946, s. 1. (in Czech).
- Rychlík, J., 2015. *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914 – 1992*, Praha: Vyšehrad, 688 s. (in Czech).
- Shcherbakova, Yu., 2006. *Chehi i slovaki: Vmeste i vroz' (Opyt novoj gosudarstvennosti): Analit. obzor* [Czechs and Slovaks: Together and Apart (Experience of New Statehood)], M., 48 s. (in Russian).
- Shnitser, I., 2017. Try Prazki uhody yak sproby vyryshennia slovatskoho pytannia v Chechoslovakii respubliksi (1945 – 1946 rr.) [The three Prague Agreements as the attempts to solve the Slovak issue in Czechoslovak Republic (1945 – 1946)], *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History*, Vyp. 1 (36), s. 85–89. (in Ukrainian).
- Skácel, M., 1947. Předpoklady dorozumění mezi Čechy a Slováky, *Nové průdny*, roč. III, 8. Apríla 1947, č. 9-10. (in Czech).
- Šmíd, M., 2009. Ústavní výbor Národního shromáždění a sbor znalců jako tvůrci Ústavy z roku 1948, *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings*, 1. Edition, Brno: Masaryk University, [Online]. Dostupno: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/tvorba_prava/Smid_Martin__1243_.pdf. (Last accessed: 22. 07. 2022). (in Czech).
- Ústavní zákon ze dne 9. května 1948*, [Online]. Dostupno: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html. (Last accessed: 22. 07. 2022). (in Czech).
- Vovkanych, I., 2000. *Chechoslovachchyna v 1945 – 1948 rokakh. Narysy perekhidnoho periodu* [Czechoslovakia in 1945 – 1948. Essays of the transition period], Uzhhorod: Vydavnytstvo V. Padiaka, 350 s. (in Ukrainian).

Ihor Shnitser

Candidate of History, Docent, Head of the Department of Modern History of Ukraine and Foreign Countries, SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

THE PROBLEM OF CONSTITUTIONAL REGULATION OF CZECH-SLOVAK RELATIONS IN CZECHOSLOVAKIA IN 1946 – 1948

The article is devoted to the problem of the constitutional regulation of Czech-Slovak relations in Czechoslovakia from 1946 to 1948. The lower chronological limit of the publication is dictated by the adoption of the third Prague Agreement, which essentially turned Czechoslovakia into a unitary state with a strong central government, but at the same time preserved elements of an asymmetric administrative-territorial system. Adopting the new Constitution determines the upper chronological limit of the article on May 9, 1948, which proclaimed the Czechoslovak People's Democratic Republic as a single state of two equal peoples, Czechs, and Slovaks still failed to resolve the Slovak question. The research methodology in the article is based on general scientific and special scientific methods, which allowed the author to avoid inconsistency, imprecision, and detachment from the objective historical process during the research. The article analyzes the views and projects of the leading parties of the Third Czechoslovak Republic on the solution to the Slovak question in the state through the constitutional regulation of Czech-Slovak relations. The author states that the Czech (Czechoslovak) political parties advocated a return to the unitary system. At the same time, the Slovak Democratic Party in 1946-1948 remained a supporter of the reconstruction of Czechoslovakia on a federal basis. The article finds out that the usurpation of power by the communists due to the February coup d'état of 1948 was the decisive factor that influenced the constitutional settlement of Czech-Slovak relations in Czechoslovakia, based on Marxist-Leninist principles, the specific forms of the state system of the Czechs

and Slovaks. Of course, under such circumstances, it was impossible to talk about the final solution to the Slovak question in Czechoslovakia.

Keywords: *Czechoslovakia, Czechs, Slovaks, political parties, projects of constitutional settlement of Czech-Slovak relations, Slovak question, Constitution of 1948.*